

הרב אריאל בר-אלי

כשרותו של מי שעובר על איסור ערכאות לעדות קידושין

הקדמה

ההלכה קובעת כי קידושין ללא עדים אינם תקפים. לזהות עד קידושין יש משמעות רבה, ולכן מקפידים על כשרותו. ה'שלחן ערוך' פוסק כי אדם שעבר על איסור תורה שיש בו חימוד ממון נפסל לעדות, והיו שכתבו כי יש להימנע ממינוי שופט דתי לעד קידושין, משום שהוא עבר על איסור ערכאות בהיותו שותף פעיל למערכת המשפט האזרחית.¹ לעומת זאת יש שהכשירו אדם זה, במיוחד אם הוא רואה חשיבות בהטמעת דיני התורה בתוך מערכת המשפט.²

בדרך כלל התמקד הדיון בשופט, היות שהוא משמש בתפקיד המשפיע ביותר בבית המשפט, ובלעדיו אין משמעות לערכאות אלו. לגבי עורך דין הדברים שונים, שהרי הוא אינו תובע אלא רק מייצג את בעלי הדין, ולכאורה גם לדעה ששופט פסול יש להכשיר עדות של עורך דין.³ אולם בכרך האחרון של שו"ת 'ביע אומר'⁴ התפרסמה תשובה של הרב עובדיה יוסף, שבה הוא עוסק בדיון על חשש ממזרות, ומסקנתו היא **שיש להתיר לאדם נשוא הדיון לבוא בקהל**. הוא נימק זאת בצירוף שתי סיבות היוצרות ספק ספקא: הסיבה הראשונה שיש להסתפק היא שאולי הבעל כלל אינו יהודי, ולכך אף שמדובר באשת איש, אין לפוסלו. הסיבה השנייה היא שיש לפקפק במעמדה של האם שאינה אשת איש, הואיל ועדי הקידושין פסולים. אחד העדים בחופתה הינו **עורך דין, והוא עד פסול** מהטעם של מסייע ידי עוברי עבירה. הכלל ההלכתי לפסילת אדם מלהעיד מובא בקצרה בריש הלכות עדות, ושם מובא הבדל בין עבירה מהתורה לעבירה מדברי חכמים; וכך נאמר ב'שלחן ערוך' (חו"מ סי' לד סעי' ב, כג):

1. הרב שלום משאש, שו"ת שמש ומגן, אבה"ע ח"ג סי' קמד, פסל שופט דתי מלשמש עד קידושין.
2. הרב מרדכי אליהו, תחומין ג, עמ' 244, כתב: 'במצב הנתון יש חשיבות ותועלת בשופט דתי כמו גם בעורכי דין שירימו קול התורה בכל מגזרי החיים, שיסבירו ויבהירו את דרך התורה וחוקיה'.
3. כך סבור הרב אשר וייס. בתשובה לשאלה 'מה מקומו של עורך דין לפי ההלכה' הוא ענה (סנהדרין, כתב עת לחשיבה משפטית, גיליון 1): 'הרבה יותר קל לאדם שמדקדק בתורה ומצוות לא להיות עורך דין. אבל אני חושב שזה אתגר גדול, שזו משימה גדולה... אני חושב שלא רק שיש לעורכי הדין מקום במערכת בתי המשפט אלא שהם עושים שירות חשוב. ובתנאי שהם שומרים על האתיקה הראויה, על האמת, הצדק והמוסר'.
4. יביע אומר יא, אבה"ע סי' ט.

איזהו רשע, כל שעבר עבירה שחייבים עליה מלקות; ואצ"ל אם חייבים עליה מיתת ב"ד. ל"ש אם עבר לתיאבון, ל"ש אם עבר להכעיס. הגה: עבר עבירה שאין בה מלקות, פסול מדרבנן... הפסול מן התורה, שהעיד, עדותו בטלה אף על פי שלא הכריזו עליו בבתי כנסיות ובבתי מדרשות. והפסול מדבריהם, העדות שהעיד קודם שהכריזו עליו, כשרה.

בהמשך כתב הרב עובדיה יוסף שהואיל ולדעת רוב הפוסקים איסור ערכאות הוא מהתורה, אין צורך בהכרזה.⁵ קביעה זו הינה מחודשת ויש לה השלכות על מקרים רבים שבהם מכבדים עורכי דין להיות עדי קידושין. הדבר בעייתי עוד יותר בעדי קידושין שאינם עורכי דין אך פונים לבית המשפט ועוברים על **איסור ערכאות**, ולדבריו העדים פסולים.

ברצוני לטעון כי אין ללמוד מתשובה זו שכל הפונה לערכאות הינו עד פסול, ואף הרב עובדיה יוסף כתב זאת כצירוף להתרת ממזר בקהל ה', וזו פסיקה מקומית בהקשר המיוחד של הלכות ממזרות.

א. מצווה להכשיר ממזרים

המדיניות ההלכתית בהלכות ממזרות היא לחפש דרכים הלכתיות אפילו דחוקות על מנת להכשיר ספק ממזר לבוא בקהל, בהנחה שמגמת התורה היא בעיקר להרתיע את הנואפת אך למעשה היא מקלה ביישום של דין זה. כך דרשה הגמרא (קידושין עג ע"א):

לא יבא **ממזר** בקהל ה' - **ממזר** ודאי הוא דלא יבוא הא **ממזר ספק** יבוא בקהל ודאי הוא דלא יבוא הא בקהל **ספק** יבוא...

מוניע נוסף להשתדלות להכשיר ספק ממזר הוא העובדה שהממזר אינו אשם במצבו, וכפי שמתאר המדרש את המתח השורר בין הצדק האלוקי לאנושי בהקשר זה (ויקרא רבה, מרגליות, פר' לב, ח):

...הה"ד (קהלת ד) ושבתי אני ואראה את כל העשוקים דניאל חייטא פתר קרייה בממזרים והנה דמעת העשוקים אבותם של אלו עוברי עבירות ואילין עלוביא מה איכפת להון כך אביו של זה בא על הערוה זה מה חטא ומה איכפ' לו ואין להם מנחם אלא **מיד עושקיהם כח מיד סנהדרי גדולה של ישראל** שבאה עליהם מכחה של תורה ומרחקתן על שום לא יבא ממזר בקהל ה' ואין להם מנחם אמר הקדוש ברוך הוא עלי לנחמן...

לא מדובר רק באמירה רעיונית, כי אם במדיניות הלכתית, כפי שעולה מתוך עיון במקורות הבאים:

1) בספר שב שמעתא (שמעתא א א) הביא בשם 'פני יהושע', שכוונת התורה **להתיר ספק ממזר** היא גם כאשר על פי כללי ההלכה הוא ודאי ממזר, כגון שישנו רוב וחזקה

5. רבי חיים פלאגי בשו"ת חקקי לב, ח"ב חו"מ סי' א (דף ד' ע"ב), לאפוקי משו"ת מקור ברוך אלקלעי, סוף סי' לב.

שלפיהם הוא פסול.⁶ אם כן, זו דוגמה לחריגה בתחום המיוחד הזה של ממזרות, ובשונה מתחומים אחרים שבהם מכריעים על פי הרוב.

(2) בספר 'בית שמואל'⁷ כתב בשם הלכות גדולות להתיר תינוק שנולד מאשת איש שבעלה נעדר למעלה משנים-עשר חודש, כי אפשר שהייתה לו קפיצת הדרך באמצעות שימוש בשם ה'. הוא מוסיף שאף שטענה זו רחוקה ואינה מצויה, מכל מקום על מנת להתיר ממזר נתלים גם בה.

(3) דוגמה נוספת יש בפסק הרמ"א (אבה"ע סי' ד סעי' ה):

משפחה שנתערב בה פסול ואינו ידוע לרבים כיון שנטמעה נטמעה, **והיודע**

פסולה אינו רשאי לגלותה אלא יניחנה בחזקת כשרות.

ובמשנה בקידושין (סט ע"א) ישנה הצעה לממזר לטהר זרעו על ידי כך שיישא שפחה: הבן אומנם ייולד כעבד, אך ניתן לשחררו ואז הוא יהיה יהודי כשר. חכמים התירו איסור שפחה על מנת להקל על ממזר.⁸ כאמור, לאור **מגמה** של חז"ל להתיר ממזרים, נראה שיש לקבל את תשובתו של הרב עובדיה יוסף **רק** באופן נקודתי, כדי להכשיר ספק ממזר לבוא בקהל ולא מעבר לכך. סיוע לכך יש להביא מדבריו של פרופסור אביעד הכהן אשר שמע מהשופט מנחם אלון שהרב עובדיה יוסף כיבד אותו להיות עד בחופה שהרב ערך.⁹

ב. פסול עו"ד משום מסייע ידי עוברי עבירה

1. איסור ערכאות

לבתי המשפט בישראל יש דין של ערכאות של גויים, וכלפיהם נאמר בגמרא (גיטין עח ע"ב) 'לפניהם ולא לפני עובדי כוכבים', וזו אכן הגישה המקובלת על פוסקי זמנינו.¹⁰

6. הדברים נאמרו על מנת ליישב את השאלה: מדוע נצרכו ללימוד להתיר ספק ממזר, למאן דאמר שספקא דאורייתא מן התורה לקולא? והרי לשיטתו בכל ספק התורה מתירה, ורק חכמים אסרו! וליישוב זאת חידש המהרי"ט (יו"ד ח"ב סי' א) כי התורה חידשה שספק ממזר מותר לגמרי, בתורת ודאי, ולא רק מתורת ספק. השלכה לדבר: ספק ממזר יהיה רשאי לשאת בת ישראל וממזרת יחד, אף שלפי האפשרות שהוא ממזר - אסור לו לשאת בת ישראל, ולפי האפשרות שאינו ממזר - אסור לו לשאת ממזרת. עי' שו"ת חתם סופר, אבה"ע סי' יד; אגרות משה, אבה"ע ד סי' ט אות ג.

7. בית שמואל, אבה"ע סי' ד ס"ק טז.

8. כתב שו"ע, אבה"ע סי' ד סעי' כ: 'ממזר... אם בא על השפחה - הוולד עבד, נשתחרר - הרי הוא בן חורין, לפיכך ממזר נושא לכתחילה שפחה שקבלה עליה מצוות וטבלה לשם עבדות, להתיר בניו שישתחררו והיו מותרים בישראלים'. פירש בית שמואל, לשו"ע שם, ס"ק ב, את לשון השלחן ערוך 'לפיכך', שבא לתת טעם למה התירו חכמים את האיסור לשאת שפחה - **כדי לטהר זרעו**.

9. 'פרשת שבוע' בהוצאת משרד המשפטים, גיליון מס' 428 וכך כתב: 'בין השופט אֶלון לבין הרב יוסף שררה ידידות רבה. מפי השופט אֶלון ז"ל למדתי כי במקרה אחד כתב הרב יוסף פסק הלכה (שלא פורסם מעולם) ובו פתר מקרה קשה שהביא לפניו השופט אֶלון. אדם שהיה בחזקת כהן הותר לשאת אישה שהייתה בחזקת גרושה, את היתרו התנה הרב יוסף שהוא יערוך את החופה והשופט אֶלון יהיה עד, וכך היה'.

10. הרב יעקב אריאל, תחומין ב, עמ' 528, להרחבה פרופ' אליאב שוחטמן, מעמדם ההלכתי של בתי המשפט בישראל, תחומין יג, עמ' 337.

האיסור הספציפי שאותו עובר עורך דין הוא 'מסייע לדבר עבירה', וכפי שכתב הרב עובדיה יוסף בתשובה (שו"ת יחיה דעת ד, סי' סה):

עורך דין ירא שמים שנדרש לייצג בבית המשפט אדם שתובע ממון מחבירו, לפי ההלכה חייב להימנע מכך, שהרי הוא **מסייע בידי עוברי עבירה**, ואינו יכול לבוא בטענה שהוא רק עושה בשליחות התובע, והקולר תלוי בצוארו, זה אינו, כי דברי הרב ודברי התלמיד דברי מי שומעין, ואין שליח לדבר עבירה.

אולם לא בכל דיון בבית משפט עוברים על איסור ערכאות. ישנם תחומים כגון המשפט הפלילי וענייני תעבורה שגם על פי ההלכה רשאי ומצווה בית המשפט לדון בהם. זאת משום שציבור זקוק למענה בתחומים אלו, וכשאינן חלופה אחרת (אין סמכות חוקית לבתי הדין לענוש), ישנו תוקף הלכתי למשפט הפלילי על פי משפט המלך.¹¹ ואף בדיני ממונות פעמים שהתביעה מותרת על פי ההלכה, וכפי שכתב בהמשך התשובה שם: אבל לייצג נתבע שנאנס לבוא לבית המשפט מצד שהתובע סרב להתדיין בדין תורה, וכופה את הנתבע להתדיין בבית המשפט, מותר לעורך דין לייצגו להציל עשוק מיד עושקו.

במקרה שבו ה**נתבע** נאלץ להגיע לבית המשפט בניגוד לרצונו, מותר לעורך הדין לייצגו. מקרה נוסף שבו מותר לתבוע בבית משפט הוא כאשר ה**נתבע מסרב** לבוא לדין (אף שפנו אליו ממזכירות בית הדין), או אז מותר ל**תובע** לפנות לבית משפט כדי להציל את כספו, ואין בכך משום איסור ערכאות. ויש המרחיבים היתר זה לכל מצב שבו ברור שהנתבע אינו מוכן להגיע לדין תורה, אף אם כרגע לא פנו אליו מבית הדין, וכגון שהנתבע הוא אדם שאינו שומר תורה ומצוות ויסרב להגיע לדין תורה, הוא עצמו מנהל את ענייניו באמצעות בית המשפט. וכן חברות גדולות שידוע מראש שאין סיכוי שתבואנה לדין תורה. לימוד זכות זה מועיל רק כלפי תובע שבחר בבית המשפט ובכך גילה דעתו, אך אין זה נכון כלפי נתבע שהגיע למשפט בעל כורחו. אף על פי כן ניתן לומר שישנה מוסכמה טבעית הקיימת אצל כל פרט אשר חי בחברה לקבל את מערכת החוקים והכללים המצויים באותו מקום, וכדברי חז"ל: 'אילולי מוראה של מלכות, איש את רעהו חיים בלעו'.¹² לאור זאת, המקרים שבהם עובר עורך הדין על איסור מסייע לדבר עבירה מצטמצמים למצב שבו הנתבע מעוניין להגיע לדין תורה והתובע אינו מוכן, או אז התובע עובר על איסור ערכאות, ועורך הדין אכן מסייע ידי עוברי עבירה.

2. איסור גזל

עורך דין יכול לסייע לתובע להוציא ממון שלא כדין ובכך הוא מסייע לעבירת גזל. על פניו, כל פסיקה שמחייבת את הנתבע לשלם שלא על פי ההלכה, יש בה משום גזל. מנגד, אם הצדדים בחרו לפנות לבית משפט, הרי בכך גילו דעתם שהם מקבלים את

11. להרחבה ראה במאמרי, 'המשפט הפלילי במדינת ישראל', תחומין לז, עמ' 373.

12. אבות פ"ג מ"ב; וזו סברת רשב"ם, ב"ב נד ע"ב, בבואו לבאר את הכלל ההלכתי 'דינא דמלכותא דינא', הנותן תוקף לחוקי המלך על פי דין תורה, מהטעם שכל בני המדינה קיבלו עליהם את חוקי המלכות.

החוקים של מדינת ישראל, ולכך הגם שהפסיקה של בית המשפט שונה מדין תורה, אין בכך גזל. גזר זה ניתן ללמוד מתוך תשובות התשב"ץ (ח"ב סי' רצ). מצד אחד כתב שיטתו איסור גזל בפסיקת ערכאות:

אם דיניהם אינו כדינינו הדבר פשוט שהוא אסור והדן לפנייהם הרי הוא **גזלן** ופסול לעדו' עד שישלם מה שנטל ממנו שלא כדינינו אף על פי שהוא [זכה] בדיניהם. ודבר זה לרוב פשיטותו לא ניתן ליכתב. ואם קדש אשה באותו ממון שנטל בדיניהן שלא כדינינו אינה מקודשת. ומצד אחר כתב התשב"ץ (ח"ב סי' סח) שאין בכך גזל:

כיון שהלכו תחילה לדון לפני האומות ובדיני האומות יצאו חייבין, הרי הם כאילו קבלו עליהם לדון באותו דין ומחלו זכותם, והרי מה שדנו האומות... קיים. על כורחנו החילוק הוא בין מצב שבו אחד כפה על חברו להגיע לערכאות שלא כדין, ואז זה גזל, לבין מציאות שיש בה היתר לפנות לערכאות, או שהסכימו שני הצדדים, ואז אין איסור גזל (ויש איסור ערכאות).¹³ 'ברכי יוסף' הביא דעה הסוברת כן ונשאר בצ"ע, וזו לשונו (ח"מ סי' כו ס"ק ג):

ואף על פי שהתנה הנתבע על עצמו בשעת הלואתו שיהא רשאי להוציא ממנו ממונו בין בדיני ישראל בין בדיני עכו"ם, אף על פי כן עובר בעשה, אם מביא דינו לפני דייני העכו"ם, והוא ליה מתנה לעקור דבר של התורה. מיהו, אינו גזלן, דכיון דתנאי ממון הוא שניתן למחילה, תנאי קיים ואינו חייב להחזיר... וצ"ע. וכן ביאר בשו"ת מהרש"ם את פסק הרמ"א שמי שהלך לערכאות ופסקו לו הוצאות משפט, אינו צריך להחזיר אותן (ח"א סי' פט):

אבל נראה דזהו אם עדיין לא זכה בערכאות, אבל אם כבר זכה בדינו ושם פסקו לו הוצאות, הרי דינם דין, כיון שהרמ"א סי' כ"ב ס"ב פסק בפשי', דאם כבר דנו לפני עכו"ם א"י לחזור בו **שהרי שניהם סמכו א"ע על דיניהם, וגם הנתבע אדעתא דהכי נכנס**. אל"כ, הו"ל להזמינו מיד בהשיגו תביעה הראשונה שבערכאות, לב"ד ישראל, אבל לענין הריבית שפסקו שם, ודאי אסור לו ליקח ריבית. וכן בשו"ת 'תשובות והנהגות' (ח"ג סי' תסב) כתב: 'הנה באופן שסמכו שניהם על דינא דמלכותא יש לומר קיים, שעל דרך זה נתחייב'.

13. אומנם בדברי נתיבות המשפט משמע אחרת, אך כתב הרב אשר וייס (תחומין ל, עמ' 277), שאין הלכה כמותו: 'בנתיבות המשפט (ס"ק ג) כתב דאין בי"ד מתירין לפנות לערכאות, אלא א"כ ברור הדבר שאכן הנתבע חייב; אבל כל עוד לא נתברר חיובו עפ"י דין, אין מתירין את הפנייה לערכאות. באמת אין נראה כן מדברי כל הפוסקים. ומקור הלכה זו הוא ברא"ש ב"ק פ"ח סי' יז, שהדבר נלמד מהגמ' שם צב ע"ב, ובכל אלה משמע שאין על הבי"ד חובה לברר את תוקף החוב, אלא מכיון שהנתבע מסרב לבא לבי"ד מתירין לו לפנות לערכאות; וכן בספר עטרת דבורה, עמ' 732, כתב שאין הלכה כנתיבות בזה, ותמך יסודו על הפוסקים הבאים: שו"ת לחם רב, סי' פח; מהריב"ל ג סי' מח; אמרי בינה, סי' כז; ערך שי, חו"מ סי' כו.

ג. עד קידושין שאינו מודע לאיסור

הרב עובדיה יוסף (שם סעי' כד) הציע להכשיר לעדות עורך דין משום שאין מספיק מודעות לאיסור ערכאות, וכפי שנפסק ב'שלחן ערוך' לגבי דוגמאות אחרות:

אם ראוהו עובר על דבר שקרוב העושה להיות שוגג, צריכים להזהירו ואחר כך יפסל. כיצד, ראוהו קושר או מתיר בשבת, צריכים להודיעו שזה חילול שבת, מפני שרוב העם אינם יודעים זה. וכן אם ראוהו עושה מלאכה בשבת או ביום טוב, צריכים להודיעו שהיום שבת, שמא שוכח הוא. וכן המשחק בקוביא תמיד, או מי שנעשה מוכס או גבאי שמוסיף לעצמו, צריכים העדים להודיעו שהעושה דבר זה פסול לעדות, **שרוב העם אינם יודעים דברים אלו**.

אולם לימוד זכות זה נדחה על ידו, בנימוק כי ודאי כל אדם דתי יודע את חומרת איסור ערכאות, וכפי שהזהירו על כך כל גדולי ישראל בדור האחרון. אך לעניות דעתי נראה שאין זו קביעה גורפת, ובכל נקודת זמן יש לבחון את הידע ההלכתי של הציבור הרחב בעניין זה, דהיינו אם איסור ערכאות ידוע, או שחושבים בטעות שאין בכך איסור (בייחוד שיש גם רבנים שפרסמו דעה מוטעית שאין איסור ערכאות בבית משפט).¹⁴ וכן נראה **שהרב עובדיה יוסף בעצמו קיבל סברה זו**, שכך כתב בתשובה אחרת (יביע אומר ז, חו"מ סי' ה):

האשה טוענת שהעורך דין שלה הטעה אותה, והוא שהגיש תביעה בשמה למזונות בבית המשפט. ובאמת דהאידינא לאו כ"ע דינא גמירי, בחושבם שאין דין ערכאות על בתי המשפט החילוניים, מכיון שהם יהודים, ודינא דמלכותא דינא, **ורק יחיד גולה יודעים האמת שדין בתי המשפט כערכאות של גוים**.

ויש לדמות זאת לאיסור גילוח בתער, שכתב על כך רבי עקיבא איגר¹⁵ שאין איסור זה ברור בציבור, ולכך יש לחשוש לקידושין כשהעד מגלח בתער. נמצא שאפשר להכשיר לעד קידושין גם את מי שפנה לבית משפט מהטעם שכנראה הוא טועה ולא מודע לאיסור ערכאות, וקל וחומר שיש להכשיר עורך דין שהעבירה שלו היא רק שהוא מסייע ידי עוברי עבירה.

ישנו טעם נוסף להכשיר עורך דין לעדות, וזאת על פי שיטת הרמ"א שהביא שאין איסור מסייע אם עובר העבירה יכול לעשות זאת גם ללא המסייע, וזו לשונו (יו"ד סי' קנא סעי' א):

14. פרופ' יעקב בזק, 'בתי משפט בישראל - האמנם ערכאות של גויים', תחומין ב, עמ' 523; עלון רבני בית הלל (תשרי ע"ו): 'בדיני ממונות ראוי לפנות לכתחילה לבית דין הפועל לפי משפטי התורה'.

15. שו"ת רבי עקיבא איגר, מהדורא קמא סי' צו, וזו לשונו: "ל דהשחתה בתער דנתפשט בעו"ה אצל הרבה לא חשב שזהו איסור כ"כ דלא משמע להו לאינשי דאסור, וכאשר באמת נזכר בג"ע דהשיב להמוכח שהרבה אנשים חשובים עושים כן, וכיון דבאמת פשתה המספחת בזמנינו גם לאותן הנזהרים בשאר דברים נדמה להם דאינו איסור כ"כ... וביותר כיון דרואין כמה פעמים שב"ד מקבלין עדות ממגולחי זקן, ובאמת הטעם שאין יודעים אם גולח במספרים או בסם או בתער אבל המון עם שמבינים מה בתער ומה במספרים וסם, המה רואים שהב"ד מקבלין עדות מהם וחושבין שלהב"ד ג"כ הכרה זו, מזה שפטו שכשרים לעדות'.

י"א שאסור למכור להם דברים השייכים לעבודתה היינו דוקא אם אין להם אחרים כיוצא בו או שלא יוכלו לקנות במקום אחר אבל אם יכולים לקנות במקום אחר מותר למכור להם כל דבר ויש מחמירין ונהגו להקל כסברת הראשונה וכל בעל נפש יחמיר לעצמו.¹⁶

ודעת הרב פאלדר שאין איסור מסייע בעריכת דין, גם אם בעלי הדין עוברים על איסור ערכאות, וזו לשונו:

היכא דשניהם שומרי מצוות, אם כן אם הלכו לערכאות בטח שאחד מהם מסרב לבוא לבית דין ועל ידי רשות בית דין, ולכן אם הכל ברשות בית דין - מדוע לא נתיר להאי עורך דין לייצגו? ולא עוד, שהרי הוא לא עושה שום דבר, שאם הוא לא יקבל על עצמו לייצגם, יבואו אחרים, יהודים או נכרי, ויסדרו הדבר. ובכן אין כאן מסייע ידי עוברי עבירה. ואף בלא רשות בית דין אין לאסור לעורך דין, שהרי אם לא יקבל - אחרים יקבלו. **אין כאן אפוא כל איסור של מסייע ביד עוברי עבירה.**¹⁷

סיכום

א. פנייה לבית המשפט שלא על פי היתר בית דין רבני אסורה, משום שמוסד זה נחשב 'ערכאות של גויים'.¹⁸

ב. עורך דין המסייע להגשת תביעה שלא על פי הדין הינו מסייע ידי עוברי עבירה. למרות זאת, יש להכשיר הן את התובע הן את עורך הדין לעדות קידושין, משום שאין איסור זה מפורסם.

16. אולם הש"ך, יו"ד סי' קנא ס"ק ו, סבר שפסיקה זו מושתתת על העובדה שמדובר במומר, אך לא משמע כן בדרכי משה שם שהביא בשם המרדכי, ע"ז פ"א סי' תשצה: 'להתיר ללות בגדי כומרים שמרננים בהם כל היכא דאיתא לכומרים אחריני אף על גב דברור דקנו לע"ז שרי'. מנגד הביא את התוספות והר"ן ע"ז פ"א דף א ע"ב (מדפי הרי"ף) ד"ה מניין: 'אסור להושיט לגוי מדרבנן אף על גב דיכול ליטלו בלאו הכי משום דאסור לסייע ידי עוברי עבירה'. משמע שזו מחלוקת עקרונית בדין מסייע. וכבר האריך בכך הרב א"י וולדנברג, 'שותפות ימית קואופרטיבית עם מחללי שבת' (מובא בסוף ספרו שביתת-הים).

17. הרב גדליה פעלדער, ערכאות של נכרים, ספר היובל לכבוד הרב י"ד הלוי סולוביצ'יק, ירושלים תשמ"ד עמ' תז-תט.

18. להרחבה ראה: מאמרי, איסור פנייה לבית משפט אזרחי, אמונת עתיך 110 (תשע"ו), עמ' 83-90.